

TAKAITACCEN RAHOTO KAN 'YANCIN BIL-ADAMA A NIJERIYA NA SHEKARAR 2017

© AP Images

Nijeriya, jumhuriya ce, mai jihohi 36, da Babban Birnin Tarayya, (FCT). A shekarar 2015, jama'ar kasa suka zabi Shugaba Muhammadu Buhari, na Jam'iyyar All Progressives Congress, don share shekaru hudu, a karo na farko, da aka gagarumar nasarar mika mulkin demokradiyya, daga mai ci, a tarihin kasar.

Mulkin farar hula ba ya kan jure wa riķe harkokin tsaro yadda ya kamata ba. Boren da fungiyoyin 'yan ta'adda, irin su Boko Haram, da fungiyar ISIS, dake yankin Afrika ta Yamma, ke yi a arewa maso gabas, bai dakata ba. Kungiyoyin, sukan kai hare-hare kan gwamnati da farar hula, inda suka kashe dubban rayuka da ji wa, da dama, rauni, da yawan yin barna, a ko'ina, da kore, akalla, mutane miliyan daya da dubu 800, daga muhallinsu, bayan 'yan gudun hijira, dubu 205, da aka kiyasta sun tsere zuwa ƙasashen maķwabta, musamman Kamaru, da Chadi, da kuma Nijar.

Wadansu al'amurran kare 'yancin na bil-adama da suka faru, sun hadsa da kisan-gilla da na galatsi, da bace-bace da kuma tsarewar da ba ta a bisa kai'da, da gallaza azaba, mudamman, a wuraren da ake tsare mutane, ciki har da yin fyade da wulakanci, da yadda jami'an tsaro ke yin amfani da kanan yara, da kwasar ganima, da kuma rusa kadarori, da tsare farar hula, a sansanin soja, bisa ga wadansu hujjojin da ba su taka kara sun karya ba, da hana yi wa jama'a shari'ar adalci, da nuna karfi ga masu shari'a, da tsoma-baki ga 'yancin mutane, da hana 'yancin fadar albarkacin baki, ko na manema labaru, ko gudanar da taro, ko na walwala, da cin hanci da rashawa, da rashin bayyana, a al'amurran da suka shafi cutar da mata da kanan yara, ciki har da yi wa mata kaciya, da bata kanan yara, da fataucin bil-adama, da tilasta yin auren da ba a kosa ba, da dora wa

jama'a laifi, da auren jinsi, bisa ga irin yadda ubangiji ya halicci bawansa, da kuma tilastawa da daurin yin aikin kwadago.

Gwamnati ta dauki matakai binciko dukan wadannan zarge-zargen, amma, ba a daukar isassun matakai gurfanar da jami'an da suka aikata wadannan laifukan, ko a jami'an tsaro, ko kuma wani wurin, na gwamnati. Har yanzu ana yawaita wuce ka'ida, a kowane rukuni na gwamnati. Gwamnati ba ta gudanar da bincike, yadda ya kamata, ko kuma gurfanar da mafi yawan manyan zargin da ake yi, na keta 'yancin bil-adaman da jami'an tsaro ke yi, ko manyan shari'o'in da suka shafi 'yan sanda, ko cin mutuncin soja, ko kuma sauran fin karfi.

Gwamnatin Jihar Borno, ta wadata kufade, da sauran abubuwa, ga Kungiyar 'Yan Tsaron Sanya-kai ta Farar Hula, (CJTF), wata fungiyar kare kai, dake tsarawa, ko kuma, a wani lokacin, ke shiga cikin soja, domin hana kai hare-haren fungiyar Boko Haram, da ISIS-WA, kan farar hula. Kungiyoyin kare 'yancin bil-adama, da 'yan jaridu, na bayar da rahoton fungiyar ta CJTF na cin mutuncin bil-adama.

Gwamnati na daukar wadansu 'yan tsirarun matakai bincikawa, ko hukunta 'yan fungiyar ta CJTF, da suka aikata wani laifin cin zarafin bil-adama. Babu wani rahoto game da wani binciken da aka gudanar, a kan sooji, ko jami'an tsaron da aka taba zargin sun yi amfani da kananan yara, domin su taimaka wa aikinsu, ko wadanda suka ci gaba da yin haka.

Yawancin hare-haren da fungiyar ta Boko Haram ke kaiwa, kan farar hula ne. Kungiyar, wadda ke dauka, da tilasta wa kananan yara da su shiga cikin baradenta, na kai hare-haren kunar-bakin-wake, da dama, da nakiyo - da dama, kananan 'yan mata, da budurwoyi ne, ake tilasta wa yin haka - da sauran hare-hare, a cibiyoyin da ake taruwa, a Arewa maso Gabas da kuma a kasashen Kamaru, da Chadi, da kuma Nijar.

Har yanzu kuma fungiyar Boko Haram na sace jama'a. Kungiyar kan lalata mata da 'yan mata, da ma cin mutuncinsu, ciki har da tilasta ma su yin aure, ko yi ma su fyade. Gwamnati ta bincika hare-haren da fungiyoyin na Boko Haram da ISIS-WA ke kaiwa, kuma tana daukar wadansu matakai, na gurfanar da masu laifi, kodayake, ana tsare mafi yawan 'yan ta'addan fungiyar ne, da ake tuhuma, a sansanonin soja, ba tare da gurfanar da su gabon shari'a ba.

A wajen mayar da martini ga hare-haren na fungiyoyin Boko Haram da ISIS-WA, da ma mayar da martini, a wadansu lokuttan, na laifuka da rashin tsaro, jami'an tsaron, kan aikata kisan-gilla da gallaza azaba, da yin fyade da cin zarafi, da tsaro ba bisa ka'ida ba, da musguna wa wadanda ke tsare, da yin

amfani da kanan yara, dakwasar ganim, da kuma bata kaddarori. Har ila yau, kasar na fama da tashe-tashen hankulan kabilanci, da bangare da kuma addini.

Sashe Na 1. Karrama Mutuncin Dan Adam, Har da ‘Yancin:

a. Haramta Rayuwa da sauran Haramtattu ko Kashe-kashen da suka shafi Harkokin Siyasa

Akwai rahotanni, da dama, cewa gwamnati, ko wakilanta na kashe mutane, ba bisa ka’ida ba. Rundunonin ‘yan sanda da soja da sauran jami’an tsaro, na yin amfani da miyagun makamai, da karfin tuwo, wajen tarwatsa masu bore, da kamun masu aikata laifuka, da kuma wadanda ake tuhuma, da dai sauran kashe-kashen da suka saba wa doka. Gaba daya, hukumomi ba su dora laifin kan ‘yan sanda da sooji, ko sauran jami’an tsaron ba, dangane da yin amfani amfanin da karfin tuwo, ko mutuwar mutanen da aka tsare. Kwamitocin binciken jiha da tarayya, kan bincika duk wani rashin ran da ake zargi, amma, mafi yawa babu abinda rahoton ke tsinanawa. A cikin watan Agusta, mukaddashin shugaban kasa ya shugabanci wani kwamitin bincike, na shugaban kasa, domin ya sake fasalin yadda sooji za su rika yin aiki da dokoki da sharudsan ‘yancin bil-adama, wajen gudanar da ayyukansu. Ya zuwa watan Nuwamba, kwamitin bai bayar da wani sakamako ba.

A cikin watan Satumba, an bayar da rahoton sooji sun yi arangama da magoya bayan masu son yi tawaye na Kungiyar Al’ummar Asalin Yankin Biafra, (IPOB), wani gungu na ‘yan tawaye, a Jihar Abia, a wata rawar dajin da sojojin ke yi. An yi zargin cewa, wannan arangamar ta sanya wadansu masu bore sun ji rauni, inda akalla aka kashe dan sanda daya. Kungiyoyin kare ‘yancin bil-adama sun bayyana damuwarsu, game da irin yadda Hukumar Kare ‘Yancin Bil-adama ta Kasa, (NHRC), ta dauki al’amarin, suka kuma roki sooji da rika mutunta hanyoyin da suke gudanar da akinsu, suka kuma bayyana cewa za a bincika duk wani cin mutuncin da aka yi wa ‘yancin bil-adama.

Ya zuwa watan Nuwamba, gwamnati ba ta yi wani cikakken bincike ba, ko ta samu wani dan sanda ko soja, da laifin kisan-gillar masu goyon bayan fungiyar ta IPOB, a shekarar 2016. Kungiyar Ahuwa ta Duniya, (AI), ta bayar da rahoton cewa, jami’an tsaro sun kashe, akalla, ‘yan fungiyar, ko masu goyon bayan fungiyar ta IPOB, su 150, sun kuma kame daruruwa, tun daga watan Agustan shekarar 2015, zuwa Agustan shekarar 2016. An bayar da rahoton cewa, Rundunar Sojan Nijeriya, (NA), ta bincika al’amurra, don fadada Hukumar ta Bincike, (BOI), amma, ba a bayyana wa jama’a komai ba. Babu wani rahoton da aka bayar, na ladabtarwa, ko gurfanar da wani dan sanda ko soja.

Ya zuwa watan Nuwamba, ba a samu wani rahoton gwamnati tarayya ba, na ci gaba da bincike, ko samun wani da laifin kisan shekarar 2015, da kuma

biznewar da aka yi wa magoya bayana addinin Shia, na fungiyar Musulunci a Nijeriya, (IMN), da ma sauran farar hula, da ake zargin rundunar soja ta Zaria, dake Jihar Kaduna ta yi. Gwamnatin Tarayya ta nuna kudurin za ta jira sakamakon binciken hukumar binciken da gwamnatin Jihar Kaduna ta kafa, kafin ta yi wani abu, na bincikawa, ko kuma dora laifi ga wadsanda ake tuhuma. A cikin watan Yuli shekarar 2016, gwamnatin Jihar Kaduna, ta bayyana binciken hukumar, wanda bai shafe ta ba, wanda ya samu Rundunar NA, da yin amfani da “karfin tuwon da bai dace ba,” a arangamar ta shekarar 2015, a inda magoya bayan fungiyar ta IMN, 348, da wani soja, daya, suka mutu.

Hukumar ta bayar da shawara ga gwamnatin tarayya, da ta gudanar da wani bincike, mai zaman kansa, ta kuma gurfanar da dukan wanda aka samu da wani laifi. Har ila yau, ta yi kiran da a soke fungiyar ta IMN, a kuma sanya idanu kan wakilanta da abubuwani da suke yi. A watan Disambar shekarar 2016, gwamnatin Jihar Kaduna, ta buga wata kasidat da ta hada da amincewa da shawarwarin da hukumar ta bayar, na a bincika da gabatar da karar yin amfani da karfin tuwon da bai dace ba, da Rundunar NA ta yi. Amma, ya zuwa watan na Nuwamba, babu wata alamar hukumomi sun dora laifin ga wani, sojan rundunar ta NA, game da abinda ya faru a Zaria. Har ila yau, ta amince da shawarwarin na a rike shugaban fungiyar ta IMN, Sheikh Ibrahim Zakzaky, da dukan laifukan da wakilan fungiyar ta IMN suka aikata, a lokacin ire-iren irin wannan artabun, na shekaru 30, da suka wuce. A cikin watan Disambar shekarar 2016, wata kotun gwamnatin tarayya, ta yanke hukuncin laifi ne, koma an saba wa tsarin mulkin, muddin aka ci gaba da tsare Zakzaky, da matarsa, ba tare da an gurfanar da su a gabon kotu ba. Kotun ta bayar da umurnin da a hanzarta sakinsu, ba tare da gitte wani sharadji ba, ta kuma bai wa hukumomi kwanaki 45, da a yi hakan, inda ta bayar da hujjar gwamnati na da bukatar wannan lokacin, don bai wa ma’auratan wurin da za su zauna, domin an rushe inda suke, a sakamakon arangamar ta Zaria, a shekarar 2015. Ya zuwa watan Nuwamba, gwamnatin tarayya ba ta aiki da wannan umurnin ba, kuma Zakzaky ta matarsa, sun ci gaba da kasancewa a tsare.

Ya zuwa watan na Nuwamba, akwai fiye da magoya bayan fungiyar ta IMN, 200, dake kurkuku, suna jiran da a gabatar da su gabon kotu, bisa tuhumar hada baki da kuma kisan kai.

A watan Janairu, rundunar sojan sama, suka yi kuskuren saka bom, a sansanin ‘Yan Gudun Hijira, (IDP), na wucin-gadi, dake garin Rann, na Jihar Borno, al’amarin da ya haddasa kisa da jin raunin fiye da farar hula, da ma’akatan agaji, 100. Hatta, sojoji sun ji rauni. Gwamnati, da shugabannin sojojin amince da aikata wannan harin, a bainar jama’a, an kuma kaddamar da bincike. Rundunar sojan saman, ta gudanar da wani bincike, na kanta, amma, ya zuwa watan Nuwamba, gwamnati ba ta bayyana wa jama’a komai ba. Babu wani

jami'in rundunar saman, ko na soja, da aka dora wa laifin wannan al'amari. Akwai kuma rahotannin kashe-kashen gilla, a wadansu tashe-tashen hankulan da aka yi, a arewa maso gabas da kuma sauran wurare, (a duba sashe na 1.g.).

b. Bace-bace

A cikin watan Agusta, Hukumar AI, ta bayar da wani rahoto game da Ranar Tunawa da Wadanda Aka Sace ta Duniya, inda take kira ga gwamnati, da ta bincika irin yadda mutane ke ta bata, babu gaira, babu dalili, ciki har da rahoton bacewar fiye da wakilan fungiyar IMN, su 600, da fiye da 200, na magoya bayan boren yankin Biafra, dake kudu maso gabas, da wadansu, da dama, da ba a tantance ba, a arewa maso gabas, inda fungiyar Boko Haram ke wandaƙa.

A cewar hukumar ta AI, a cikin watan Agustar shekarar 2016, wadansu mutane, dauke da makamai, a cikin wata motar zamani, mai lambar gwamnati, sun sace wani dan boren yankin Biafra, mai suna Sunday Chucks Obasi, a kofar gidansa, dake garin Amuko Nnewi, na Jihar Anambra. Da iyalansa suka bincike, sai 'yan sandan jihar ta Anambra, suka bayyana cewa Obasi ba ya wajensu. A cikin watan Afrilu, hukumar ta AI, ta bayar da rahoton Hukumar Jami'an Tsaron Farin Kaya ta DSS ce, ta tsare Obasi, kuma ta bayyana cewa, ya ci azaba, game da harkokin fungiyar ta IPOB. A watan Disambar shekarar 2016, an sake shi, aka kuma tuhume shi da hana jami'an hukumar ta DSS gudanar da ayyukansu. Ana nan, ana tabka shari'a, har ya zuwa karshen shekara.

Kungiyoyin dake aikata laifuka sun sace farar hula, a yankunan Niger Delta da kuma kudu maso gabas, mafi yawa, su kan karbí diyya. An kuma samu karin sace-sacen mutanen, a bisa ruwan teku, saboda 'yan tayar da zaune tsayen, sun koma ga satar bisa ruwan teku, da kuma wadansu laifukan da suka danganci haka. Alal misali, a ranar 8, ga watan Fabrairu, 'yan fashin kan ruwan tekun, sun hau cikin wani jirgin ruwan dake dauke da kaya, ga gabar ruwan Jihar Bayelsa, suka sace 'yan kasar Russia, bakwai, da dan kasar Ukarine daya. An bayar da rahoton 'yan fashin, sun saki matuka jirgin ruwan, bayan da kamfanin ya biya su diyya.

Sauran sassan kasa, sun ga irin wannan ta'askun, na mutanen da ake sacewa. Mafi yawa, an fi kai hari kan manya, kuma attajirai. Alal misali, a cikin watan Mayu, an sace wani wakilin majalisar wakilai ta kasa, daga Jihar Kano, mai suna Garba Durbunde, a kan babbar hanyar Abuja, zuwa Kaduna. A cewar rahotannin manema labaru, an sake shi, bayan da aka biya diyya.

Kungiyar Boko Haram, na sace mutane, babu kama hannun yaro, a jihohin Adamawa, da Borno, da kuma Yobe, (a duba sashe na 1.g.).

c. Azabtarwa, Keta, Rashin Tausayi ko kuma Wulakanci da Horo

Tsarin Mulki da dokoki, sun haramta gallaza azaba, da duk wani nau'in keta, da rashin tausayi, ko kuma wulakanci da horo. Dokar Tabbatar da Adalci, (ACJA), da aka zartar, a shekarar 2015, ta haramta gallaza azaba, da keta, da rashin Imani, ko kuma wulakanci, ga dukan wanda aka kama; amma, ba ta bayyana wani hukunci ba, idan an karya ta. Kuma, dole, kowace jiha ta yi aiki da wannan dokar ta ACJA, ba wai sai a Babban Birnin Tarayya ko kuma wata hukumar tarayya ba. Ya zuwa watan Nuwamba, jihohin Anambra, da Cross Rivers, da Ekiti, da Enugu, da Lagos, da Ondo, da kuma Oyo ne, suke aiki da dokar ta ACJA. A watan Yuli, dukan majalisun dake Majalisar Kasa, suka gabatar da batun haramta gallaba azaba, wanda har yanzu, yake zaman jiran da shugaban kasa ya sanya ma sa hannu.

Ma'aikatar Shari'a ta taba kafa Kwamitin Kasa Game da Yakar Gallaba Azaba, (NCAT). Amma, rashin cin gashi kansa, game da doka da kuma gudanar da ayyuka, kazalika da rashin kudade, ya hana kwamitin na NCAT, gudanar da ayyukansa yadda ya kamata.

Doka ta haramta yin amfani da duk wani jawabi, ko shaidar da aka gallaba wa wani fada, ko gabatarwa, a gaban kotu. Hukumomi ba su mutunta wannan haramcin, amma, ‘yan sanda kan yi amfani da azabtarwa, domin samun wadansu bayanai, wanda suke amfani da su, domin gurfarar da wanda ake tuhuma. Har ila yau, ‘yan sanda kan nanata wulakanta farar hula, domin ganin sun samu kudi a hannunsu.

A watan Satumbar shekarar 2016, Hukumar AI, ta bayar da rahoton jami'an 'yan sandan dake Runduna ta Musamman Don Fashi da Makamai, (SARS), kan gallaba wa wadanda ke tsare azabar samun bayanai daga gare su.

- **Ofishin Kula da Harkokin Mulkin Demokradiiyya, ‘Yancin Bil-adama, da Kwadago da Toshiyar Baki.**

Alal misali, an bayar da rahoton jami'an rundunar ta SARS, dake Jihar Enugu, sun bai wa wani mutum kashi da adda, da manyan kulake, inda suka sake shi, bayan da ya biya su Naira dubu 25, da 500, watau dolar Amirka 81 ke nan. A wajen mayar da martanin binciken hukumar AI, an bayar da rahoton Babban Sufeto-Janar na 'yan sanda, ya yi tir da kwamandodin rundunar ta SARS, ya kuma bayyana za a fadada sauya fasalin gyaran gazawar rundunar ta SARS, domin ganin ana bin ka'ida, da kuma yin amfani da irin karfin tuwon da ake yawaita zargin jami'an rundunar ta SARS ke yi, amma, al'amarin ya ci gaba, har ya zuwa tsawon shekara. Don kuma mayar da martini da irin fina-finan bidiyon da aka nuna, inda a zahiri, jami'an na SARS ke cin mutuncin farar hula, wata kafar sada zumunta, ta yanar-gizo, ta yi fullo wani gangami da kuma neman a wargaza rundunar ta SARS. A watan Disamba, sufeto-janar din, ya mayar da martini, ta bayyana shirye-shiryen sake tsara rundunar – amma, ba a

wargaza ta ba. A karshen shekara, babu wani tabbacin wane irin tsari aka shirya yi.

Kungiyoyin da ba na gwamnati ba, watau NGOs, da kungiyoyin ‘yancin bil-adama, sun zargi hukumomin tsaro da tsare mutane ba bisa ka’ida ba, da nuna rashin adalci, da gallaba azaba, ga wadanda ake tuhuma da aikata laifi, da wadanda ke tsare, da masu bore, da kuma fursunoni. An bayar da rahoton soja da ‘yan sanda na yin amfani da hanyoyin gallaba azaba, da dama, ciki har da bugu, da harbi, cirar farce da hakora, da fyade, da dai sauran al’murran dake tayar da hankulan mata da budurwowi, babu iyaka. Ya zuwa watan Satumba, babu wanda gwamnati ta kama, da aikata duk wani zargin da ake yi wa jami’an, a yankin arewa maso gabas, ciki har da Barikin Giwa.

‘Yan sanda na yin amfani da wata dabaran da aka fi sani da “faretin” wadanda aka kama, wanda akan sanya wadanda aka kaman, da su wataya a tsaskanin jama’a, inda ake wulakanta su, da cin zarafinsu. ‘Yan kallo har jifar su suke yi, da abinci, da wadansu abubuwa, da kuma gwasale su

Kotunan shari’ar dake jihohin arewa, 12, na iya yanke hukunce-hukunce, irin na bulala, da yankan hannu, da jefewa, har a mutu. Tsarin dokokin shari’ar ta musulunci, sun bayar da damar kwanaki 30, da mai kare kansa zai dsaikaka karar da ta shafi yankan hannu, ko kisa, ya zuwa ga kotun shari’na gaba. Sharuddsan doka ya amince wa gwamnoni da su kalli hukunce-hukuncen duk wata kotu, bai-daya, ciki har da hukuncin yankan hannu da kisa, ba tare da al’amarin na kotun shari’ba ne, ko kuma wata kotu, ta daban. Amma, hukumomi kan kau da kai, wajen aiwatar da bulalar, ko yankan hannun, ko kuma jifa, kamar yadda kotun shari’ka zartar, domin masu kare kawunansu, kan dsaikaka kara, al’amarin da kan dsaiki dogon lokaci.

Kotunan dsaikaka kara, na tarayya, ba su taba yanke hukuncin ko irin wadannan laifukan sun saba wa tsarin mulki ba, domin babu wata shari’ar da ta taba kai wa ga rukunin na tarayya. Kodayake, kotunan dsaikaka karar na shari’na, na ci gaba da rushe hukuncin jefa, da yankan hannu, bisa ga tsari da kuma shaidun da aka gabatar, babu wanda ya taba kalubalantar duk wani tanadin da tsarin mulki ya yi. Babu wadansu rahotanni game da yin bulala, a wannan shekarar. Mafi yawa, masu kare kawunansu, ba su kalubalantar hukunce-hukuncen, a kotu, a matsayin abinda ya saba wa sharuddsan dokoki. Mafi yawa, kotunan Shari’na hanzarta aiwatar da hukuncin bulala. A wadansu shari’o’in kuma, wadanda aka samu da laifi kan biya tara, ko su je daurin gidan yari, maimakon bulalar.

Yanayin Gidajen Yari da Wuraren Tsare Mutane

Har yanzu yanayin gidajen yari, da wuraren da ake tsare wadanda ake tuhuma, suna da muni, a harkar rayuwa. An bayar da rahoton fursunoni da wadanda ke tsare, na fama da gallazar azaba, da mugun tunkoso, da rashin kulawa da lafiya,

da karancin abinci da ruwa, da ma sauran hanyoyin cin zarafin da wani lokacin ma kan haifar da rasa rai. Gwamnati kan tsare ‘yan ta’addar da ake tuhuma, a wajen gidajen yarin da aka sani, (a duba sashe na 1.g.).

Yanayi: Cunkeson shine babbar matsala. Kodayake, yawancin gidajen yarin ana tsara su ne, da su dsauki fursunoni dubu 50, da 153, amma, ya zuwa watan Yuli, akwai fursunonin dubu 68, da 259. Akalla, kashi 68, cikin 100, na fursunonin suna jiran a yanke ma su hukunci ne, ko wadsanda aka kawo ajiya. Ya zuwa watan Janairu, akwai fursunoni mata dubu daya da 225.

Wani lokacin hukumomi kan tsare fursunoni mata, da maza, a wuri daya, musamman in yankunan karkara. A shekarar 2013, an bayar da rahoton Hukumar Gidajen Fursuna ta Nijeriya, (NPS), na da kananan fursunoni har 847, a cibiyoyin tsare kananan kangararrun yara, amma, hukumomin na gidajen yari, kan hada kananan yaran da kuma manya.

An bayar da rahoton fursunonin, da wadsanda aka kai ajiya, na fuskantar kisan gilla, ko azaba, ko cunkoso, da karancin abinci da ruwa, da rashin wadatar magunguna, da kuma barinsu, a rana da zafi, da karancin kayayyakin jin dadin rayuwa, da gangan, wanda kan haifar da karancin wurin zagayawar dake kawo rasa rai. An bayar da rahoton dogarai da jami'an gidajen na yari, kan tilasta karbar kudade daga fursunoni, domin su biya kudaden abincin da ake ba su, da gyaran gidajen na yari, da sufuri, akai-akai, zuwa kotuna, da ma sakinsu daga gidan na yari. Fursunoni, mata, a wannan fannin, suna fama ne da bazarar fyade.

Mafi yawan gidajen fursunan, 240, da ake da su, sun kai shekaru 70, zuwa 80, da ginawa, haka kayayyakin aikin dake cikinsu. Rashin ruwa da karacin wurin kewayawa, da ma cunkeson, na haifar da mummunan yanayin yaduwar rashin tsabta. Cututtuka kan yadu a wannan yanayin, haka rashin dsakunan dake da isassar iskar shaka, ga kuma mugun karancin magunguna. Rashin kiwon lafiyar na sanya fursunoni, da dama, su mutu, saboda da miyagun cututtuka, irin su cutar kanjamau, HIV/AIDS, da malaria, da kuma tarin huka.

A cikin watan Afrilu, Babban Jami'in Kula da Gidajen Fursuna, na Jihar Lagos, ya bayyana cewa, fursunoni 32 ne, suka mutu, a shekarar 2016, a gidan yarin Lagos, daya, saboda da rashin kiwon lafiya. Majalisar Wakilai ta tabbatar da cewa, fiye da fursunoni 900 ne, suka mutu, a fadin kasar, a shekarar 2016, a sakamakon rashin magunguna, da kiwon lafiya. Kodayake, hukumomi sun yi kokarin kebe duk wani dake da cutar da ake dsauka, a cikin gidajen na yari. Babu wata kididdigar da ta nuna yawan fursunonin da suka mutu, a gidajen na yari, a wannan shekarar.

Sai idan fursuna yana da kudi ko wani tallafi, daga iyalansa, ke samun isasshen abinci. Jami'an gidajen yarin, kan sace kufadsen da ake bai wa fursunonin, domin su sayi abinci. Su kuma fursunonin da ba su da galihun hakan, sai dai su ci saura ga wadanda suka gyatse. Jami'an gidajen yarin, da 'yan sanda, da sauran jami'an tsaro kan hana fursunonin abinci, da kiwon lafiya, don hukunta su, ko karbar kufadsede daga hannunsu.

Akalla, dai, gidajen yarin ba su da kayayyakin kiwon lafiyar masu juna biyu, ko mata masu shayarwa. Kodayake, doka ta haramta tsare kananan yara, labubai – wadanda mafi yawansu aka haifa, a cikin gidan yarin – amma, har yanzu, akwai su a gidajen kurkukun. Kungiyar NGO, ta Hadin Kan Jama'ar Ceton Kangararru, wata (CURE), ta Nijeriya, ta bayar da rahoton cewa, a wadansu lokuttan kananan yaran kan zaune tare da iyayensu mata, fursunoni, a cikin gidan na yari, har su kai shekaru shida. Yayinda da ba a san yawan kananan yaran dake zaune da iyayensu, a gidajen yarin ba, fungiyar ta CURE-Nigeria, a binciken da ta gudanar, a watan Afrilu, ya nuna cewa, daga cikin gidajen yari 198, masu mata fursunoni, dubu daya da 225, akwai mata, fiye da 30, dake tare da kananan yara, a gidajen kurkuku, uku, kacal. Rahotanni sun nuna cewa, kusan kashi 10, cikin 100, na wadanda aka bincika, akwai mata masu juna biyu. Sakamakon binciken na mata da kananan yara, dake tsare, da fungiyar ta CURE-Nigeria, ta gudanar ba su samun alluran rigakafin da ake yi, kuma hukumomi ba su yin batun sada su da irin wadannan bukatun, wadanda suka hada har da kayayyakin tsabtace jiki, da gadaje, da abincin da ya kamata, da wuraren wasanni. A cewar rahotanta, na watan Maris na shekarar 2016, matan dake kurkuku, mun fi dogara da fungiyoyin dake bayar da agaji, wajen samun kayayyakin tsabtace jiki.

Mafi yawa gidajen na kurkuku kan yunkura, wajen magane ciwon hauka, ko bayar da wadansu wuraren kwanan, ga fursunonin dake fama da ciwon nakasa. (a duba sashe na 6). Wuraren da jami'an soja, da dama, suka kebe, domin ajiyar fursunoni, kamar yadda fungiyoyin al'umma, dake fafitikar 'yancin bil-adama suka bayar da rahoto – sun hada da Barikin Giwa, dake garin Maiduguri, na Jihar Borno. (a duba sashe na 1.g.).

A watan Mayun shekarar 2016, Hukumar AI, ta bayar da rahoton, akalla, mutane 149 ne, ciki har da kananan yara, 12, suka mutu, a Barikin Giwa, tun cikin watan Janairun shekarar 2016.

A cewar rahoton, cunkoso, tare da cututtuka, da karancin abinci da ruwa, na daga cikin, mafi yawan, abubuwan dake haddasa karuwar mace-macen, a wadannan wurare.

An bayar da rahoton soja, na tsare mutane, da dama, a barikin ta Giwa, lokacin da aka rika kamun jama'a, barkatai, bisa ga tuhumarsu da ake yi, da alaka da fungiyar Boko Haram. Sojoji sun musunta binciken rahoton, amma, sun hada hannu da fungiyar UNICEF, kuma ya zuwa watan Oktobar shekarar 2016, sun saki kananen yara 876, daga kason. Daga bisani, a cikin watan Afrilu, sun saki mutane 484, daga cibiyar tayar da kangara, dake Barikin ta Giwa, da gwamnatin Jihar Borno ke gudanarwa. A cikin watan Oktoba, an kuma saki mutane 752, daga barikin ta Giwa, wanda jimilla ta kunshi mata da budurwovi 626, da kananen yara 69, da kuma tsaffi 57.

Amma, ba a san ko sauran kananen yara nawa suka rage ba, a wurin ajiyar na Giwa Barracks, ko kuma wani wurin ajiyar. Bugu da fari, a cewar manema labaru, da fungiyoyin masu zaman kansu (NGO), sojojin sun kama, sun kuma tsare wadanda ake tuhumar suna a alaka da fungiyoyin Boko Haram, ko ISIS-WA, a wuraren ajiyar na soja.

A shekarar 2014, hukumar AI, ta bayar da rahoton tarin kisan-gillar mutane fiye da 600, da sake kame wadsansu fursunonin, a Barikin Giwa, saboda fokarin gudun da suka yi. A shekarar 2013, hukumar ta AI, ta bayyana cewa, sanin wadsansu wuraren tsare mutanen na soja, a arewa maso gabas, a da, ya hado har da Barikin Giwa Barracks, da Sector Alpha (wanda ake kira "Guantanamo") da Masaukin Shugaban Kasa, (da shi ma ake kira "the Guardroom"), a garin Damaturu, na Jihar Yobe. A cewar hukumar ta AI, sojan kan nuna rashin adalci da wulakanci, inda aka yi zegin daruruwa sun mutu, saboda da kisan gillar da aka yi, ga bugu, da azaba, da kuma yunwa. A cewar bayanin soja, ga manema labaru, kwamitinsu, na bincike, na cikin gida, watau BOI, ya bincika dukan wadsannan zarge-zargen. Ya zuwa watan Satumba, cikakken rahoton na kwamitin na BOI, bai samu ga jama'a ba, kuma babu wanda aka samu da wani laifi.

Harkokin Mulki: Yayinda hukumomin gidajen fursuna ke barin bafi a wadsansu lokuttan da ake kebe, da wuya ake kai ziyara, musamman saboda da rashin abin hannun iyali, da kuma nisan tafiya.

Dokar ACJA, ta tanadi cewa, babban alkalin kowane jiha, ko wani alkalin kotun majistare, da babban alkalin ya wakilata, na iya gudanar da rangadi, kowane wata, a ofisoshin 'yan sanda da sauran suraren da ake tsare mutane, dake cikin hurumin kotun ta majistare, ko sauran wuraren tsaro, kuma yana iya rangadin wadsanda aka kama, ya bayar da umurnin gurfar da wadsanda ake tuhuma, da bayar da beli, idan har an ki bayar da su belin, a da.

Hukumar kare 'yancin dan Adam (NHRC), kan gudanar da fididdigar gidajen kurkuku. Idan banda sha'awa, da kuma yanayi, hukumar ta NHRC, ta daina

bayyana rahoton sakamakon wannan kididdiga, da rashin imanin da ake nunawa, tun shekarar 2012. An kuma bayar da rahoton, ta hannun Hukumar Bayar da Tallafin Shari'a, Ma'aikatar Shari'a kan bayar da sunayen wadansu fursunonin da aka lura da kyawawan halayensu, a shirin Gwamnatin Tarayya, na Rage Cunkoson Gidajen Kurkuku.

Bincike Mai Zaman Kansa: Ana samun karancin masu zaman kansu, game da kulawa da yanayin da gidajen kurkukun suke ciki. Kwamitdin Hukumar Red Cross, na Duniya, na da damar shiga wuraren ajiye masu laifi, na 'yan sanda, da kuma wuraren ajiya, na hukumar gidajen kurkuku, NPS. Dukan kwamitocin da ma hukumar UNICEF, na iya kai ziyara wadansu wuraren ajiyar masu laifi, na soja.

d. Kamu da Tsaro Babu Ka'ida

kodayake, tsarin mulki da dokoki, sun haramta kamu da tsaro, babu ka'ida, hukumomin 'yan sanda da hukumomin harkokin tsaro, na ci gaba da yin haka. A cewar rahotanni, da dama, tun shekarar 2013, soja ke karewa da kuma tsare mutane, ba bisa ka'ida ba – wani lokacin ma, ba tare da kulawa da wuraren tsaron ba – wuraren da ake ajiye dubban mutane, a lokacin ya'kar fungiyar Boko Haram, a yankin arewa maso gabas. (a duba sashe na 1.g.). Dangane da gurfanar da wadanda ake tuhuma da laifin cin hanci da rashawa, hukumomin tsare dokoki, da masu binciken bayanan sirri, kan kasa, saboda da ba a bin ka'ida, wajen bayar da takardar umurnin kamu, da kama wadanda ake tuhumar, yadda ya kamata.

Muhammadin 'Yan Sanda da Hukumomin Tsaro

Hukumar 'Yan Sanda ta Kasa, (NPF), ita ce babbar hukumar da fi kowace hukuma, tilasta bin doka.

Sufeto-Janar an 'Yan Sanda, shugaban kasa ne ke nasa shi, kuma shine ke ba shi umurni, kai-tsaye, haka kuma yana bayar da umurni ga Rundunar ta NPF. Bugu da kari, bisa ga al'adar ayyukan 'yan sanda, na tabbatar da bin dokoki da umurni, a tsakanin al'ummar kowace jiha da kuma Babban Birnin Tarayya, FCT, sufeto-janar din ne, ke kula da gudanar da harkokin tilasta bin dokoki, a dukan fadin kasa, wanda ya funshi har da harkokin tsaron kan iyakoki, da na ruwan teku, da kuma ya'kar ta'addanci. Sufeto-Janar ne ke nasa kwamishinonin 'yan sanda, a jihohi, tare da amincewar gwamnonin jihohi, da rundunar ta NPF, a kowace jiha, da kuma babban birnin tarayya, FCT.

Koyake, a aikace, sufeto-janar ne, ke kula da dukan ayyukan 'yan sandan, amma, kwamishinonin 'yan sandan, na jihohi, suna bin umurnin gwamnonin jiha ne. idan har aka samu tashin hankali, a tsakanin al'umma, ko kuma wani al'amarin gaggawa, irin su barkewar ta'addanci, ko wani bala'in dake bukatar

kai jami'an harkokin tsaro, to, gwamna na iya dare kujerar kula da dukan ayyukan da rundunar jami'an tsaron za ta gudanar.

Hukumar aiki da bayanan sirri, wata DSS ce ke da alhakin duk wata harkar tsaron cikin gida, da bayar da rahotanni ga shugaban kasa, ta hannun mai bai wa shugaban kasa shawara, kan harkokin tsaro. Akwai ma wadansu fungiyoyin gwamnatin tarayayya, dake da na su tsarin na tilasta aiki da dokoki, irin su Hukumar Yakar Laifukan Tattalin Arziki da Sama da Fadi, (EFCC), da Ofishin Babban Mai Shari'a na Kasa, da Ma'aikatar Harkokin Cikin Gida, da kuma kotunan tarayya.

A saboda da gazawar hukumomin tilasta yin aiki da dokoki, wajen shawo kan tarzoma, gwamnati na ta kawo canje-canjen yin aiki da rundunonin dake dfauke da makamai, domin magance duk wata matsalar harkokin tsaro. Tsarin Mulki ya bayar da damar yin amfani da soja, wajen "dankwafe duk wani bore, da kuma duk wani al'amarin da zai taimaka wa gwamnatin farar hula, wajen tabbatar da bin doka." Sooji na daga cikin jami'an da ake amfani da su, a yankunan Niger Delta, da Yankin Tsakiya, da kuma Arewa Maso Yamma.

Rundunar 'yan sanda, da hukumar ta DSS, da ma soja, na bin umurnin gwamnatin farar hula ne, amma, a wadansu lokuttan, tana wuce gona da iri, ga umurnin na farr hula. Gwamnati ba ta da cikakke, kuma isasshen tsarin harkokin siyasar da zai iya bincikawa da kuma horar da cin rashawa da duk wata ta'asar da jami'an tsaro suka tabka. 'Yan sanda da soja suna cin hanci da rashawa, da keta 'yancin bil-adama, da gudanar da ayyuka, barkatai, na wuce gona da iri, wajen bayar da tsoro, da tsaro ba bisa ka'ida ba, da gallaba azaba, da kuma kisan-gillar wadsanda ake tuhuma. Sashen Koke-Koke da Kai Dauki, na Rundunar NPF, ya bayar da rahotannin korar wadansu kananan jami'an 'yan sanda, a dalilin koken da aka yi game da su, na cin hanci. Har ila yau, an bayar da rahoton hukumar ta DSS na cin zarafin 'yancin bil-adama. A wadansu lokuttan ma, wadansu mutane, ko gwamnati, kan gabatar da zagi kan wadanda ke cin zarafin 'yancin bil-adama, amma, mafi yawan kararrakin, suna nan jibge a kotuna, ko kuma an kasa warware su, bayan da aka gudanar da bincike. A rundunar soja kuma, kwamandodi ne ke yanke hukuncin duk wani ladabi, amma, ana iya sake bayar da wani umurnin, ta hannun matakaran rundunar, a cewar Dokar Soja. A watan Maris na shekarar 2016, soja sun bayyana kirkiro da ofishin kula da 'yancin bil-adama, domin ya bincika koke-koken cin mutncin farar hula, kodayake, har ya zuwa watan Nuwamba, binciken da ake gudanarwa, bai taka kara, ya karye ba, babu kuma wanda aka kama da laifi.

Haryoyin Kamu da Kula da Wadanda Ake Tuhuma

'Yan sanda da sauran jami'an tsaro na da ikon da za su kama kowa, ba tare da samun wani umurnin kotu ba, idan har suka hakikance tuhumar wani mutum ya

aikata laifi, al'amarin da suke wuce gona da iri. Dokar ta bukaci, ko a lokacin zaman dardar, dole, a gabatar da wanda ake tsare da shi, a gaban kotun majistare, a cikin awowi 48, ya kuma sanar da lauyansa ko iyali. A lokutta, da dama, gwamnati da jami'an na tsaro, ba su aiki da wadannan sharuddan, sai an ba su toshiyar baki. ‘Yan sanda kan ajiye duk wani mutumin da aka samu, a inda aka aikata laifi, domin yi ma sa tambayoyi, har na tsawon awowi, ko ma watanni, bayan kuma an sake shi, hukumomin kan ci gaba da tambayarsa da ya rika kewayowa, don wadansu tambayoyin. Doka ta bukaci duk wani jami'in da ya kama wani, da ya kai shi ofishin ‘yan sanda, a cikin lokacin da ya dace, da kuma barin wanda ake tuhuma, da ya samu lauya, da kuma beli. Iyalai kan ji tsoron zuwa barikin soja, da ake ajiye wadanda aka kama. ‘Yan sanda, akai-akai, sukan tsare mutane, ba tare da sun bayyana ma su abinda ya sanya ake tsare da su ba, ko barin ganin lauya, ko iyalai, wanda irin wannan tsaron kan hadfa da neman cin hanci. Har yanzu ana tozarta al'amarin bayar da beli, ko kuma rashin adalci.

Alkalai kan gitte tsauraran sharuddan bayar da beli. A tuhumar da ba a bayar da beli, wadanda ake tuhuma, kan dade a tsare, ba tare da an gudanar da wani bincike ba. Hukumomi na ta tsare mutane, na tsawo lokaci, ba tare da sun bar ana ganawa da su ba. Wadanda ake tsarewar sun bayyana cewa, ‘yan sanda na karbar cin hanci, daga gare su, kafin su gurfanar da su a gaban kotu, ko kuma su sake su. Idan kuma har iyalansu, na son halartar wurin shari'ar, ‘yan sanda kan bukaci da a biya su wani karin cin hancin.

Tsaro ba Bisa Ka'ida ba: Jami'an tsaro sun tsare dimbin mutane ba bisa ka'ida ba, a cikin shekarar, kodayake, har yanzu ma ba a san yawansu ba. A arewa maso gabas, sooji, da ‘yan fungiyar tsaron farar hula, irin su CJTF, kan yi wa mutane kawanya, a lokacin irin wannan kamen, wani lokacin ma, da karfin tsiya.

Jami'an tsaro sun tsare manema labaru da masu zanga-zanga, a shekarar, (a duba sassa na 2.a. da na 2.b.).

Tsaro Kafin Gurfana A Gaba Kotu: Har yanzu, ana samun matsala, kan irin tsawon lokacin da ake tsare mutane, kafin a gurfanar a su, a gaban kotu. Kamar yadda kididdigar hukumar NPS ta nuna, a cikin watan Maris, kashi 69, cikin 100, na yawan wadanda ke gidan yari, an kai su ajiya ne, kafin a yi ma su shari'a, wani lokacin ma a share shekaru. Karancin alkalai, da yawan shari'o'in da ba aka jingine, da ma katutun cin hanci da rashawa, da rashin gudanar da aiki, yadda ya kamata, da tsoma harkar siyasa, babu dalili, na dagula harkokin shari'a. Ana daga shari'o'i, da dama, abinda ke kawo tsaiko, na dogon lokaci. Ana daga shari'o'in wadanda aka tsare, da dama, saboda rundunar ‘yan sanda, da hukumomin na gidajen kurkuku, ba su da motocin da za su kai su kotu. Wadansu mutanen kuma, kan kasance a tsare, domin wani takardun shari'arsu, sun bata.

Kokarin Tsararru na Kalubalantar Tsaron Da Ake Yi Masu, Kafin A Gurfanar Da Su A Gaban Kotu.

Tsararru na iya kalubalantar tsaron da ake yi ma su, ba bisa ka'ida ba, kafin a gurfanar da su, a gaban kotu, kuma suna da 'yancin da za su gabatar da kokensu, ga hukumar NHRC. Duk da haka, mafi yawan wadsanda ake tsarewar sun yi imanin wannan al'amarin ba shi da wani tasiri, domin, koda suna da lauyoyi, sai sun share wani lokaci, kafin a gabatar da su a gaban kotun.

e. Tauye Yin Adalci

kodayake tsarin mulki da dokoki sun amince da sashen shari'a, mai zaman kansa, sashen na shari'a, har yanzu, yana samun matsin lamba, daga sashen zartaswa da kuma majalisu. Shugabannin siyasa, na tsoma baki ga harkokin shari'a, musamman, a jihohi da kananan hukumomi. Karancin ma'aikata, da kudafe, da kuma cin hanci da rashawa, na hana sashin shari'a, ya yi aiki, yadda ya kamata. Alkalai kan kasa zuwa wurin da za su yi shari'a. Bugu da fari, albashin ma'aikatan kotunan ba shi da wani yawa, kuma su kan rasa kayayyakin aiki, da horon da ya dace.

Akwai rafe-radin cewa, ba wuya a bai wa alkalan cin hanci, don haka, mai shari'a, ba ya dogara da adalcin kotu. Jama'ar kasa na fama da jinkiri da kuma bukatun samun rashawa, daga jami'an sashen shari'a, kafin su hanzarta gudanar da shari'ar, ko a yi rashin adalci.

Kodayake Ma'aikatar Shari'a na aiwatar da saka wa duk mai ilmin shari'a, da kuma shekarun aikin alkalai, a tarayya da kuma jihohi, babu wani al'amarin da aka yi tanadi, ko kuma wata kulawa da alkalan dake yankunan karkara. Tsarin mulki ya amince cewa, bayan sauran dokokin kotuna, jihohi na iya kakkafa kotunan shari'ar musulunci, ko na gargajiya. Akwai kotunan Shari'a a jihohin arewaci 12, da kuma Babban Birnin Tarayya, FCT. Kuma kotunan gargajiya na aiki, a kusan dukan jihohi 36. Yanayin shari'o'i da amincewar wadsanda suka kawo shari'a, shi kan irin kotun da za a kai su. Game da kotunan shari'ar dake Arewa, manufar kafa su ita ce, akalla, shine saboda jin ba a gudanar da ayyuka, yadda ya kamata, ga kashe kudafe, a shari'a, ga cin hanci da rashawa, a dukan tsarin na dokokin shari'a.

Tsarın mulki, musamman, ya amince da kotunan shari'a, don "sasancin shari'o'i," amma, ba su da ikon da za su tilasta wa wanda ba musulmi ba, kai kara gabansu. Wadsanda ba musulmi ba, na da zabin da za su kai kararrakinsu, a gaban kotunan shari'a, idan karar ta shafi musulmi.

Tsarın mulki bai bayyana komai ba, game da yin amfani da kotunan shari'a, don laifuka. Bayan sasanta shari'o'i, kotunan shari'a, na kuma sauraron shari'o'in

laifuka, idan dukan masu karar ko masu kare kansu musulmi ne, sun kuma amince da kotun. Kotunan Shari'a na iya yanke hukunci bisa ga dokokin shari'ar zamani, watau *penal code*, ciki har da na dokokin da suka shafi aikata laifin musulunci, watau "hudud" (da ake da ita, a cikin Alqur'ani), wanda ya amince da hukunce-hukunce irin su bulala, da yankan hannu, da kuma jefewa har a mutu.

Duk da irin tanadin da tsarin mulki ya yi, na goyon bayan yin amfani da kotun aikata laifuka, daya, da kuma haramcin tilasta wa jama'a, kai kararraki a kotunan shari'a, doka, a Jihar Zamfara, ta bukaci da kotun shari'a ta saurari duk wata shari'ar da ta shafi musulmi.

Wanda aka kai kara na da 'yancin da zai kalubalanci duk wani matsayin aikata laifuka, a musulunce, ta hannun kotunan dsauskaka kara. Ya zuwa watan Nuwamba, babu wanda ya kalubalanci wani matsayin, da wata kwafkwatar hujjar da har za a dsauskaka, zuwa kotu ta gaba. Duk wani al'amarin da ya shafi dsauskaka karar kotunan shari'a, suna can a Kotun Koli, wadda ke zakire da alkalan kotun nasara, wadsanda ba su da wani horo game da harkar shari'ar musulunci, a karatun lauyan da suka yi. Dokokin kotunan shari'a ne ke ba su shawarwari.

Gudanar da Gabatar da Kararraki

Bisa ga duk wani tanadin da tsarin mulki, ko wadansu dokoki suka yi, ana dsauskar wanda aka kai kara yana da gaskiya, kuma yana da dukan 'yanci, na kansa, da: za a hanzarta bayyana ma sa, da kuma cikakken bayanin irin tuhumar da ake yi ma sa (tare da yi ma sa fassara, yadda ya kamata, ba tare da ya biya ba, tun daga lokacin da aka tuhume shi, har ya zuwa krashen shari'ar), da yi ma sa adalci, ba tare da wani jinkiri ba, da kuma kasancewarsa, a wajen shari'ar, da sanar da lauyan duk da ya zaba, (ko gwamnati ta ba shi wanda zai kare shi), ya kuma samu isasshen lokaci da damar shirya wa kariya, da kalubalantar masu bayar da shaidu game da su, da gabatar da shaidu, da ma abinda ya shafi shaida, zahiran, kada kuma a tilasta ma sa fadar wani bayani, ko ya amsa laifi, ko kuma ya dsauskaka kara.

Hukumomi ba sukan mutunta wadannan 'yancin ba, mafi yawan lokutta, saboda rashin kayayyakin aiki, da kuma uzuri. Karancin yawan alkala'i da dsaunkun kotu, tare kuma da irin yadda shari'o'i ke taruwa, abinda ke haddasa ake dan tabo batun shari'a, da kuma jinkirin dsauskaka karar dake dsauskar lokacin da kan kai har shekaru 10. Kodayake, ya kamata wanda ake tuhuma ya kasance yana da lauyan da yake so, akwai rahotannin dake cewa lauyoyin ba su zuwa kare mutane, a wadansu lokuttan, sai dai su roki a kara ma su lokaci, wanda kotun kan ci gaba da zama, ba tare da lauya ba, sai dai idan laifin mai muni ne, wanda har zai iya janyo hukuncin kisa. Hukumomi na tsare wadsanda aka kai kara, a

gidajen yari, har na lokuttan da suka wuce kimar da doka ta tanada, (a duba sashe na 1.c.).

Kungiyoyin kare ‘yancin bil-adama, sun bayyana cewa gwamnati na hana wanda ake tuhuma da aikata laifin ta’addanci, dake tsare a barikin soja, duk wani ‘yanci na samun lauya, ko bin ka’ida, ko a gabatar da shi a gabon kotu. A watan Oktoba, gwamnati ta bayyana ta fara gurfanar da su, a gabon kotunan farar hula, dake wani sansani na sooji, dake Kainji, kuma tana da niyyar yin hakan, ga mutane 651, dake tsare a Barikin Giwa, dake garin Maiduguri. Kungiyoyin na kare ‘yancin bil-adama, kan yi marhabin da duk wani shiri, a matsayin matakintin yin adalci ga dukan wadanda fungiyar Boko Haram ta cutar, amma, sai aka samu gardandami game da bin ka’idar da ta keta ‘yancin wanda ake tuhuma. Kungiyoyin sun bayyana damuwarsu, game da samar da lauyoyi, da rashin amincewa da shaidu, da kare masu bayar da shaida da wadanda ke kare kawunansu, da ma karancin nuna gaskiya a al’amarin. Ana gudanar da shari’ar ne, a asirce, kuma, har yanzu, hukumar NHRC tana sane da haka ba, ko sauran fungiyoyi na barin a lura da yadda ake gudanar da shari’ar, da gabatar da gardandamin da suka shafi yin adalci, a wajen shari’ar. A cewar wata sanarwar gwamnati, daga cikin wadanda ake tuhuma, su 575, da aka gurfanar, tun farkon jin shari’ar, 45 sun amsa laifinsu, na yawan tuhumar da ake yi ma su, an kuma yanke ma su hukuncin tsakanin shekaru three, zuwa 31, a kurkuku; sai 468 da aka bayar da umurnin da a sauva ma su mummunan tunani, da sake tsugunnar da su, kafin a sake su; akwai 34 da aka kori kararsu; sai masu kararraki 28, da aka umurci da a tsare, domin gabatar da su gabon kotunan farar hula, a ko’ina cikin kasar.

Bisa ga doka mata da wadanda ba musulmi ba, na iya bayar da sharia, a shari’un sasantawa, ko na laifi, kuma suna iya bayar da shaidar kan sauran masu bayar da shaida. Kotunan shari’a, kana mince da shaidun mata da wadanda ba musulmi ba, fiye da na musulmi, maza. wadansu alkalan kotunan shari’ar, na yin watsi da duk wani bambancin shaidar da aka tanada, don maza da mata, masu kare kawunansu, domin bayar da hujja game da fyade da kuma zina. Alal misali, daukar ciki, na daga cikin shaidar da ake amince da ita, ga macen da aka tuhuma da aikata zina ko kwartanci, a wadansu kotunan shari’ar. Idan aka kamanta, kotunan shari’a na iya daure maza, idan har suka fada da bakunansu, ko aka samu wanda ya bayar da shaida. Amma, kotunan shari’a, na yin kokwanto game da mata, kamar a fannin kara samun sakin aure, da rikon kananan yara, da kuma kudaden li’ani.

Kotunan soja na gurfanar da sooji ne, kadai, amma, suna iya daukaka kara, a kotunan farar hula. Soja suna amfani da ne da dokar Rundunar Soja, dangane da hukunce-hukuncen sasantawa da kuma na laifi. Dole, kwamandan gudanar da harkoki, na wannan rundunar ya amince da tuhumar da ake yi, ga kowane

sojansa. Kwamandan ne ke yanke hukunci ko ya cancanci, tun farko wanda ake tuhumar ke zai gurfana a gabon kotun soja, ko kuma a wani rukuni ne, na ladabtarwa.

Irin wannan hukunce-hukuncen, na isa gabon manya, domin sake fasalinsu, kodayake, kwamandan na yanke hukunci, na karshe. Idan har aka ci gaba da shari'ar, wanda ake tuhuma zai gurfana, a gabon kotun alkalai hudu. Doka ta tanadi dsaukaka kara, a cikin gida, kafin a gabatar wa da majalisun soja, kazalika da dsaukaka karar zuwa ga Kotun Daukaka Kara.

Tsararru da Fursunonin Siyasa

Babu wani rahoto, game da fursunonin siyasa ko wadanda ke tsare. Dukan mutanen da aka kama, a bara, bisa tuhumar cin amanar kasa, suna nan tsare, har ya zuwa karshen shekarar.

Shari'o'in Farar Hula da Kamamantansu

Tsarir mulki da dokoki sun tanadi 'yancin sashen shari'a, game da duk wani al'amari, amma, sassan zartaswa da kuma na dokoki, kazalika da masu hannu da shuni, kan nuna isarsu, da kuma matsin lamba, ga dukan shari'o'i. Cin hanci da rashawa, da rashin karfin zuciyar aiwatar da hukunce-hukuncen kotuna, na tsama baki a wajen bin ka'idodi. Doka ta tanadi damar zuwa kotu, domin daidaita duk wani koke, kuma kotu na iya yanke hukuncin biyan diyya, da al'amurran da suka shafi dakatarwa, ko hana cin mutuncin 'yancin bil-adama, amma, da wuya ake aiwatar da irin wadannan hukunce-hukuncen, na kotu.

f. Katsalandan ko Keta Dokar Tsoma Baki Kan Kadai, da Iyalai, da Gida ko Wata Hulda

Doka ta haramta yin katsalandan, amma, hukumomi na shiga gonar wannan 'yancin, cikin shekarar, kuma 'yan sanda kan shiga gidaje ba tare da wata hujja ko kuma sauran sharukkan doka ba. Akwai rahotanni game da kare matasan Yankin Niger Delta, ba tare da takardar iznin yin haka ba, bisa ga tuhumarsu da hannu, a harkokin fungiyoyin ta'addanci. A bisa ga fuskantar kararraki, an bayar dda rahoton jami'an tilasta bin doka na gudanar da bincike, da ma kame, ba tare da takardar izni ba.

Gwamnatocin jihohi da kananan hukumomi, sun tilasta fitar da dubban mutane daga cikin gidajensu, da ma rushe gidajen, mafi yawa, ba tare da bayar da wani isasshen lokaci ba, ko kuma wata diyya, a wani lokacin ma, ana kin amincewa da umurnin kotu. Alal misali, a watannin Maris da Afrilu, gwamnatin Jihar Lagos ta rushe gidaje a kauyen Otodo Gbame, wani wurin da masunta ke zaune, a gefen bakin tekun Lagos, duk da umurnin da Babbar Kotu ta bayar, na haramta rushewa, da kuma bayar da umurni ga bangarorin, na su sasanta, a wajen kotu.

A cewar wani rahoton manema labaru, aikin rusau din, ya mayar da mutane dubu hudu da 700, ba su da matsugunni, kuma, akalla, mutane biyu suka mutu, yayinda aka mayar da wurin, domin gudanar da harkokin kasuwanci. A cewar Kungiyar Adalci da Taimakawa, ta *Justice & Empowerment Initiatives*, akalla, masu gidaje dubu 30, a yankin na Otodo Gbame suka rasa gidajensu, a wannan shekarar, lokacin da jihar ta fara kokarin rushe wuraren zaman, a cikin watan Nuwambar shekarar 2016. A watan Yuni, Babbar Kotun Lagos, ta lura cewa fitar da su, ya saba wa dokar mallakar filaye, ta cikin tsarin mulki, ta kuma umurci gwamnati, da ta jibinci masu gidajen, don tsara yadda za a sake tsugunnar da su.

Rahotannin manema labaru sun nuna cewa, sooji ne, ke da laifin fona kauyukan da ake zargin ‘yan fungiyar Boko Haram na zama, da ma, mai yiwa, taimakon da jama’ar wurin ke bayarwa. An bayar da rahoton wannan al’amari, ya sanya an samu dimbin ‘yan gudun hijira, a yankin Arewa maso Gabas.

g. Cin Zarafi A Rikice-rikicen Cikin Gida

Kashe-kashe: Sassa, na uku da bakwai da kuma takwas, na rundunar sojan Nijeriya, da rundunar NPF, da kuma hukumar DSS, na gudanar da ayyukansu, na yakar fungiyoyin Boko Haram da ISISWA, dake Arewa maso Gabas.

An yi zargin wadansu rundunonin soja sun kashe wadansu mutanen da ake tuhumar wakilai ne, na fungiyoyi, kuma suna gudanar da ramuwar-gayya, kan farar hular da ake tsammanin suna boyewa ko suna a alaka da fungiyoyin.

Rundunonin harkokin tsaro na kuma gudanar da gagarumin kamun balagaggu da kananan yaran da ake tuhuma ta hada baki ko taimaka wa ta’addanci. Rahoton hukumar AI, na shekarar 2015, ya tabbatar da cewa, tsakanin shekarun 2013 da 2014, sooji sun yi wa mutane fiye da dubu daya da 200, kisan-gilla, a lokacin da suke gudanar da yakar fungiyar Boko Haram.

A watan Fabrairu, jaridar *New York Times*, ta bayyana wata majiyar al’umma, inda ta bayar da rahoton cewa, a cikin watan Yunin shekarar 2016, wadansu mutanen da ba san ko su wanene ba, daga rundunar ta soja, sun hallaka mutanen wani kauye, su fiye da 100, a wadansu kauyuka biyu, dake yankin Marte, na Jihar Borno. Ya zuwa watan Satumba, babu wani rahoton bincike ko gurfanarwar da aka yi, dangane da irin wadannan al’amurra.

A shekarar 2014, manema labaru da fungiyoyin NGOs, sun bayar da rahoton rundunar soja, sun tsare da kashe wadanda suke tuhuma da cewa ‘yan fungiyar Boko Haram ne, a Barikin Giwa, a lokaci guda, ba tare da izni ba, suka kashe fursunoni 622, a lokacin da fungiyar Boko Haram ta kai hari a sansaninsu.

Kungiyoyin na NGOs, da kuma wadanda ke tsare, sun bayyana cewa rashin abinci, da sauran azabar da sojan ke yi ma su ce suka haddasa mace-macen wadanda suke tsaren, a sansanin sojojin, ciki har da Barikin Giwa. A rahoton shekarar 2015, hukumar AI, ta bayyana cewa, harkokin tsaro ke tilasta yin wadannan kame-kamen ba bisa ka'ida ba, inda aka kame, akalla, mutane dubu 20, a yankin, a tsakanin shekarun 2009 da 15. Daga cikinsu, hukumar AI, ta kiyasta cewa, fiye dubu bakwai sun mutune, saboda da kishirwa, da yunwa, da cunkoson da babu iskar shaka, da cututtuka, saboda da cunkoson, da rashin kula da lafiya, da yin amfani da magungunan kwari, a Kason da babu ko iska, da kuma gallabar azaba.

A ranar 8, ga watan Maris, sojojin sun gudanar da wani bincike a BOI, domin bincika zargin keta 'yancin bil-adama, da aka yi wa 'yan ta'adda, a lokacin wani gangami, a Arewa maso Gabas, ciki har da na cibiyoyin tsare jama'ar da take da su. A ranar 18, ga watan Mayu, binciken na BOI ya gabatar da rahotonsa, ga babbani hafsan hafshoshin soja. Amma, ba a bayyana wa jama'a cikakken rahoton ba, kuma hukumar ta yi wa manema labaru jawabi ne, game da wadansu sassa na rahoton, da irin shawarwarin da aka bayar. Hukumar ta wallafa sharuddan tsare jama'a, a sansanin na soja, ciki har da cibiyar dake Barikin Giwa, ta kuma gano wadansu lokuttan da aka samu cunkoso, a Kason da kuma rashin wurin zagayawa. Binciken na BOI, ya kammala rahotonsa, da sharuddan tsare mutane, da kuma jinkirin da ake samu, wajen gurfanar da wadanda ake tuhumar 'yan fungiyar Boko Haram ne, a wani lokacin ma, al'amarin kan zo da rasa rai, a wajen tsaron. Binciken na BOI, ya kuma gano cewa, hana samar da lauyoyin da za su wakilci mutanen, wani nau'i ne, na keta 'yancin bil-adama. An kuma bayar da rahoton hukumar, ba ta gano wata shaida ba, ta gudanar da kamu, ko kisan-gillar wanda ke tsare, ba bisa kaida ba. Har ila yau, hukumar ta bayyana ba ta "samu damar tantance" wani zargi ba, game da wani babbani jami'in da ake cewa, ba shi da wadansu kasidu ko shaidun binciken kwakwaf. Binciken na BOI, ya bayar da rahoton bai samu wani jami'i, na rundunar ta NA ba, da laifin cin zarafin 'yancin bil-adama, a wurin da ake tsare mutanen, ko wani umurnin kisa, ko wani laifin wani jami'in rundunar sojan Nijeriya, ko abinda ya danganci haka. Amma, an fahimci cewa, binciken na BOI, bai karbu ba, ga kasashen duniya, musamman ma, kan irin yadda hukumar ba ta da cikakken 'yanci, kuma ba ta tsananta gudanar da bincike ba, ko yin amfani da wata kwarewa, kuma, ba ta jibinci yin amfani da wata shaidar wanda aka keta wa 'yancin ba, wajen tattara shaidunsa, don haka, an yi tababar wadansu daga cikin irin bayanan da binciken ya yi. A watan Agusta, Mukaddashin Shugaban Kasa, Osinbajo, ya bayyana kafa wani kwamitin shugaban kasa, a karkashin farar hula, domin ya bincike rahoton na cin zarafin bil-adama, da sojan suka yi, a wajen gudanar da ayyukansu.

Kungiyoyin Boko Haram da ISIS-WA, kan kai hari kan inda jama'a ke taruwa, da kuma jami'an tsaron dake jihohin Adamawa, da Borno, da kuma Yobe. Wadannan kungiyoyin, na kuma harar dukan wanda suke tsammanin bai da ra'ayin siyasa da addinin kungiyoyin, ko kuma yake katsalandan ga hanyoyin da suka samun abin masarufi. Yayinda kungiyar ta Boko Haram ta kasa rike dukan yankunan da ta kame, sai kungiyoyin ta'addancin, biyu, suka dage kan wani salon kai hare-hare a yankunan karkara, da kuma kan farar hula da sansanonin sojojin dake fadin Arewa maso Gabas. Daga wadannan wuraren ne, wadannan kungiyoyin ke iya kai irin wadannan munanan hare-hare, ga sansanonin sooji, suka kuma riwa kera dimbin nakiyoyin da suke sanya wa a kan hanyoyi.

Kungiyar Boko Haram, na yin amfani da daruruwan 'yan funar bakin-wake, a kan tarin jama'a. Mata da kananan yara ne, ke aiwatar da wannan dimbin hare-hare. A cewar wani nazarin da fungiyar UNICEF ta yi, kusan daya daga cikin 'yan funar bakin-waken, biyar, da kuma fiye da kashi biyu, cikin uku, na wadannan mutanen budurwowi ne. Ya zuwa watan Agusta, Kungiyar ta UNICEF ta bayar da rahoton cewa, fungiyar ta Boko Haram, ta yi amfani da kananan yara 83, wajen tayar da boma-boman funar bakin-wake, daga cikinsu, akwai 'yan mata 55.

A ranar 15, ga watan Agusta, fungiyar ta Boko Haram ta aike da wadansu mata uku, daure da rigar nakiyoyi, a cikin yankin kasuwar garin Konduga, inda suka kashe farar hula 16, suka ji wa sauran 82 rauni. Akwai dimbin rahotannin fungiyar ta Boko Haram kan kashe daukacin mutanen kauye, da suke zargin suna hada kai da gwamnati.

Kungiyar ISIS-WA, ta harin farar hula, ta hanyar kai ma su hare-hare, ko sace su, amma, ba su kai na fungiyar Boko Haram ba. Kungiyar ta ISIS-WA, na yin amfani da wadansu wurare, domin tayaar da hankula, da kuma tursasa wa farar hular, domin ta fasada mamayar wuri, da samun damar mamaye tattalin arzikan wurin. A matsayin hanyar tayar da tarzoma da kuma gudanar da gangami, da gangan, fungiyar ta ISIS-WA, na kuma harin wuraren gwamnati, da sarakuna, da kuma 'yan kwangila. Alal misali, a ranar 25, ga watan Yuli, fungiyar ISIS-WA, ta yi kwanton-bauna kan wata tawagar Hukumar Harkokin Man Fetur ta Kasa, dake rundunonin 'yan CJTF, da NPF, ke rakawa, a Karamar Hukumar Magumeri, ta Jihar Borno, inda suka kashe, akalla, mutane 48, suka sace 'yan kwangila uku.

Satar Mutane: Ya zuwa watan Satumba, gwamnati ba ta bincika dubban zarge-zargen da fungiyar NGO, da masu fafitika ke yi ba, game da irrin yadda jami'an tsaro ke batar da farar hula, in Arewa maso Gabas.

Kungiyar Boko Haram ta sace mata, da maza, da kananan yara, tare ma da kai hare-hare kan al'umma. Kungiyar, kan tilasta wa maza da mata da kananan yaran, da su yi ma su yaki. kuma mata da budurwowin da fungiyar ta Boko Haram ta sace, na fama da cin mutunci, da tilasta ma su yin aikatau, da tilasta ma su yin aure, da tilasta ma su komawa addininsu, da yin lalata a su, ciki har fyade, da kuma tilasta yin karuwanci. Har ila yau, fungiyar ta Boko Haram, kan tilasta wa mata da budurwohi, shiga aikin soja. Mafi yawan matan dake kai hari da boma-bomai, an tilasta su ne, ta hanyoyi da dama, kuma akan ba su kayayyakin sanya maye. Har ila yau, fungiyar ta Boko Haram, na amfani da mata da budurwohi, domin yaudarar jami'an tsaro, har a kai ma su hari, da tilasta su biyan diyya, da kuma musayar fursunonin yaki.

Yayinda wadansu rahotannain fungiyar ta NGO, ta kiyasta yawan wadanda fungiyar ta Boko Haram ta sace, ta bayyana cewa, sun fi dubu biyu, ba a kuma san yawan wadanda suka bace ba, tun lokacin da aka fara sace-sacen na mutane, da kuma musayr garuruwa, da ma iyalai, wadanda, har yanzu, ke kan guje-guje, ko suka koma sansanonin 'yan gudun hijira, IDP. Da dama, daga wadanda aka sacen, sun yi kokarin gudu, daga fungiyar ta Boko Haram, amma, har yanzu ba a san yawansu ba.

Akalla, rabin daliban da fungiyar Boko Haram ta sace, daga Sakandaren 'Yan Mata ta Garin Chibok, a shekarar 2014, na can a hannunsu. Gwamnati, ta samu nasarar sasanta kwato 82, na matan da aka sace, a watan Mayu, bisa wadansu matan 21, da aka saki, a cikin watan Oktobar 2016.

Cin Mutunci da Horo da Gallaba Azaba: Hukumomin tsaro, na amfani da karfin tuwo, wajen fafarar wadanda ake zargin 'yan fungiyoyin Boko Haram da ISIS-WA ne, al'amarin dake haifar da kamu, ba bisa ka'ida ba, da tsarewa, ko kuma gallaba azaba, (a duba sashe na 1.c.).

Yawaita kamun mutane, ba bisa ka'ida ba, na ci gaba, a yankin na Arewa maso Gabas, da kuma dimbin wadanda hukumomi suka tsare, a wani mawuyacin halin rayuwa. Akwai rahotannin wadansu da aka kama, a wadanda ke tsare, ciki har da kananan yaran da ake tsammanin suna da alaka da fungiyar ta Boko Haram, mai yiwuwa ma, wadansu an tilasta ma su ne. yanayin yadda aka bayar da rahoton Barikin Giwa, ya dan fara gyaruwa, a lokacin bayar da wannan rahoton, domin sooji sukan sake wani dan gungu, akai-akai, na mata da kananan yara, da kuma wadansu 'yan tsirarun maza, daga wurin da suke tsare, daga cibiyoyin da ake koyar da su sana'o'i; amma, har yanzu, ana mutuwa, a wurin da ake tsare su. A cewar wadansu bayanai na soja, ga manema labaru, rahoton binciken BOI, ya bayar da shawarwari, da dama, domin inganta yanayin wuraren tsaron, da kuma hanyoyin gudanar da shari'ar 'yan fungiyoyin Boko Haram da ISIS-WA, da ake zargi. Ya zuwa watan Agusta, kuma, babu wanda

aka samu da laifin cin mutuncin, a Barikin Giwa Barracks ko sauran wuraren da soja ke tsare mutane.

Kungiyar Boko Haram na yawaita cin zarafin mata da budurwovi. Al'umma na kyamar wadanda suka gudo, ko wadanda jami'an tsaro ko 'yan banga suka kwato, kuma da wuya sukan samu kulawar kiwon lafiya, da lallahinsu.

Rahotanni sun nuna cewa, jami'an gwamnati, da hukumomin tsaro, da sauran wadanda ke cin mutuncin mata – ciki har da fataucin karuwwai – da irin wadanda wannan al'amari, ke matukar damuwa, a sansanonin na 'yan gudun hijira, IDP, da sauran sansanoni, da ma al'ummar dake ciki da kewayen garin Maiduguri, babban birnin Jihar Borno, da ma d'aukacin Arewa maso Gabas.

An bayar da rahoton "Masu Tsaron Kofa" na kula da wadansu sansanonin na IDP, kan hada bakuna da jami'an 'yan sanda, da sooji, don tilasta wa mata da budurwovi lalata, kafin su ba su abinci da sauran abubuwani jin dasi a sansanonin; wanda a cikin watan Yulin shekarar 2016, wata Kungiyar NGO, ta bayar da rahoton wani shugaban sansani, da 'yan sanda, da sooji, da ma 'yan Kungiyar banga, sun ri'ka amfani da mata da kanan yara 37, a tsakanin sansanonin 'yan gudun hijira, IDP, bakwai, dake garin Maiduguri. A lokacin da aka bayar da rahoton, gwamnati ta kama mutane, da dama, da ake zargi da gudanar da harkar karuwanci, a sansanonin, amma, har ya zuwa karshen shekara, shari'o'insu na nan, ba a taba ba.

Kananan Yara Sooji: Kananan yara, wadanda shekarunsu ba su kai 18 ba, na kai hare-haren Kungiyar Boko Haram attacks. Kungiyar na biyansu, da tilasta ma su shiga aikin sojansu, ko kuma su tilasta wa kanan yaran a budurwovi, yi wa manyan dakaru barance, da kuma aiwatar da hare-hare da farmaki, da bunne nakiyyoyi, da leken asiri, da fasa boma-boman funar ba'kin-wake. A cewar Kungiyar UNICEF, an yi amfani da kanan yara 83, a matsayin "masu daura boma-bomai, a jiki" daga watannin Janairu, zuwa Agusta, wanda jimillarsu ta rubanya har sau hudu, kan wadanda aka yi amfani da su, a shekarar 2016. Daga cikinsu, 55 budurwovi ne, mafi yawansu, ba su wuce shekaru 15 da haihuwa ba. Ashirin da bakwai kanan yara ne, sai daya da aka daura wa jaririya. A watan Afrilu, Majalisar Dinkin Duniya, ta bayar da rahoton ta tantance kanan yaran da Kungiyar Boko Haram ta cusa cikin aikin soja, a shekarar, ya zuwa 563, kodayake, mafi yawan wadannan al'amurran sun faru ne, a shekarun baya. Kungiyar Boko Haram ta yi amfani da kanan yara, domin gudanar da hare-haren funar ba'kin-wake, a kasashen Kamaru, da kuma Chadi. Har ila yau, Kungiyar ta yi amfani da 'yan matan da aka sace, a matsalin kuyangi, ta kuma tilasta ma su yin barance ga Kungiyar.

Kodayake gwammati ta haramta sanya kananen yara, ga aikin soja, rahotanni daga majiyar fungiyoyin duniya, sun nuna cewa, a shekarar 2016, wadansu jami'an rundunar NA, sun yi amfani da kananen yara, wajen taimaka ma su, a matsayin masinjoji, da masu daukar kayayyaki, ko kuma gadi.

A cikin shekarar, rahotanni sun nuna cewa, soja na aiki, hannu-da-hannu da fungiyar CJTF, wadda ke amfani da kananen yara, wajen irin wadannan ayyukan, wanda a wadansu wuraren suke umurtar kananen yaran, da su cudu da fungiyar ta CJTF, domin gudanar da ayyukan hadin gwiwa. Kungiyar ta CJTF na daukar su aiki, kuma suna amfani da kananen yara 175, wajen gudanar da ayyuka, a shekarar ta 2016.

A lokacin shekarar, afalla, kananen yara 23, aka tabbatar an yi amfani da su, a watan Satumba, kodayake, an bayar da rahoton fungiyar ta CJTF, ta bar daukar kananen yaran aiki. An bayar da rahoton ana amfani da kananen yaran, a wajen bincikar jama'a, da sintiri, da leken asiri, da kuma kama wadanda ake zargin 'yan ta'adda ne.

Gwamnatin Jihar Borno, ce ke wadata kudafe da kayayyaki, ga wadansu 'yan fungiyar ta CJTF. A cewar jami'an gwamnati, da al'ummar dake arewa maso gabas, da ma wadansu fungiyoyin NGO, na duniya, 'yan fungiyar ta CJTF ne, kadai, suke a cikin Shirin Bunkasa Matasa, na Jihar Borno – wani shirin horarwa da daukar aiki, wadanda ake tantance masu shigarsa, domin tabbatar da sun wuce shekaru 18 – dake samun wani dan tallafi.

Rahoton shekarar 2016, na Babban Sakataren Majalisar Dinkin Duniya, ya sanya fungiyar ta CJTF, a cikin masu laifin dauka da yin amfani da kananen yara. A cikin watan Satumba Majalisar Dinkin Duniya, da fungiyar ta CJTF, suka sanya hannu, kan yarjejeniyar kawo karshen dauka da yin amfani da kananen yara. Daga cikin yarjejeniyar, an sanya fungiyar ta CJTF, ta bayar da wata rubutacciya kasidar rantsuwar dukan wakilanta, game da haramta dauka da kuma yin amfani da kananen yaran da ba su kai shekaru 18, da haihuwa ba, da kuma kafa wani Kwamitin Ladabtarwa, domin mayar da martanin duk wani laifin da aka yi, na keta doka, da kafa sassan Kare Kananan Yara, a dukan sassan fungiyar ta CJTF. Majalisar Dinkin Duniya da fungiyar ta CJTF, sun kuma amince da su wadata duk wani tallafi, na sake tsugunnar da kananen yaran da suka yi cudanya da fungiyar ta CJTF. Ya zuwa watan Nuwamba, fungiyar ta CJTF da Majalisar Dinkin Duniya, sun fara aiwatar da wannan shirin. Majalisar Dinkin Duniya ke kula da aiwatarwa da kuma wadata dukan wadansu dubaru da horo.

A kuma duba rahoton shekara na gwamnatin Amirkha, kan *Fataucin Bil-adama*, a shafin yanar-gizon mai suna: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/